6. Registrering og kartlegging

Før en kan starte arbeidet med den praktiske istandsettingen må en gjøre følgende:

- Registrere og kartfeste vegtraseen.
- Kartlegge vegens tilstand og vegmiljø.

En slik registrering kan forhindre uønskete tiltak og på den måten være viktig for å hindre at vegen blir ødelagt i framtiden.

Det kan være vanskelig og noen ganger umulig å finne hvor den gamle vegen har gått. I dette kapitlet skal vi ta for oss de sporene som kan finnes ute i terrenget, og som kan være til hjelp for å kartfeste traseen. *Hva* bør registreres og kartfestes? *Hvordan* kan en på en god måte strukturere den informasjonen som samles inn?

Andre kilder som kan brukes for å kartlegge vegen og vegmiljøet er beskrevet i kapittel 4.

Hvordan registrere?

Registreringsskjema

For å få en systematisk oversikt over det som skal registreres, kan det være nyttig å lage et registreringsskjema. Gjør gjerne bruk av farger og symboler på skjema og kart ved registrerering. På den måten blir det lettere å «lese» notatene når en skal bearbeide dem.

Fotografer de elementer som blir registrert. Ta gjerne både detaljbilder og oversiktsbilder. Merk av på kartet hvor bildene er tatt. Fotografiene kan brukes både til planlegging og som dokumentasjon.

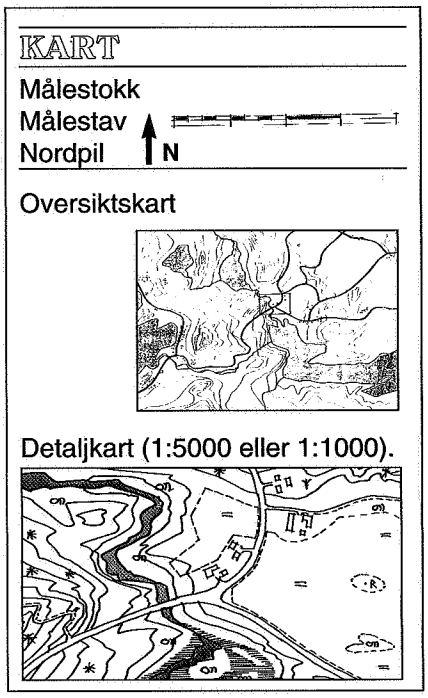
På registreringsskjemaet bør en ha med følgende (noe avhengig av vegens og tiltakenes art):

- Kart – oversikt og detalj.
- Beskrivelse av vegens tilstand.
- Vurdering av tilretteleggingsbehov.
- Beskrivelse av problemområder.

Navn på vegen .....
Kommune ..... Fylke .....
Registreringsdato ..... Registrert av .....

Beskrivelse	Kart	Registreringer	Forslag til tiltak

Eksempel på registreringsskjema. På slutten av dette kapitlet er det et eksempel på et utfylt skjema.

Merk av hvor nord er på kartet. Ta med målestav i tillegg til målestokk (i tilfelle kopiering med forstørring eller forminsking vil målestaven sikre korrekte avstander). Merk også av hvilket kartbladnummer kartet har.

Vegtraseen må kartfestes og spor i terrenget må studeres nøye! Foto: Birger Aase.

Kartgrunnlag

Målestokken på kartgrunnlaget avhenger av hvor detaljert registreringen skal være og hva slags tiltak som planlegges. Ofte kan det være en fordel å vurdere vegfaret i en større sammenheng, og vegen bør da tegnes inn på kart med målestokk 1:50 000. Selv om det bare er aktuelt å vedlikeholde eller istandsette en kortere strekning av vegen, er det allikevel nyttig å kunne se hele traseen i sammenheng.

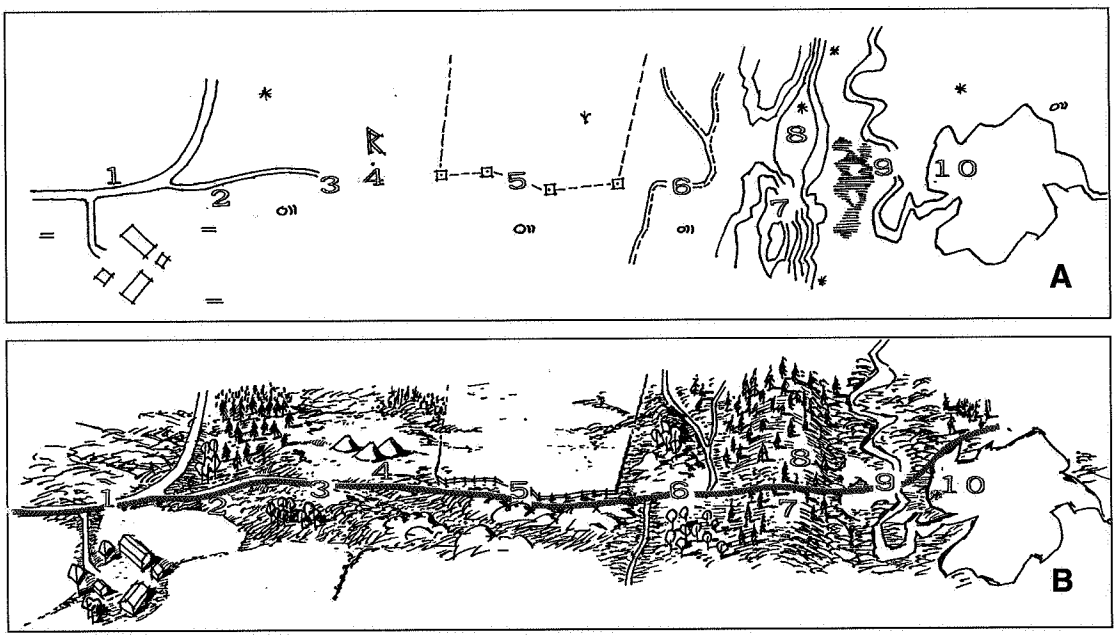
Ved detaljstudier og som utgangspunkt for planlegging, bør vegtraseen avmerkes på kart med målestokk 1:5 000. Den kartserien som er best egnet til dette arbeidet er Økonomisk kartverk som finnes både i målestokk 1:10 000 og 1:5 000. I noen tilfeller er det behov for kart med målestokk 1:1 000 for å vise bruer, murer og andre detaljer. Oversikt over hvilke områder av fylket som er dekket av Økonomisk kartverk fås på fylkeskartkontoret.

Hva bør registreres?

Vegens trasé

Begynn registreringsarbeidet med en grov kartfesting av traseen. Ute i terrenget vil det være strekninger av vegen som er godt synlig, mens andre deler vil være vanskelig å finne eller i verste fall borte. Noe av det vanskeligste som kan oppstå er at vegen er borte og det attpåtil finnes forskjellige oppfatninger om hvor den gikk. Årsaken til det siste kan være at det har vært flere vegfar med ulik alder i området. Noen ganger vil en ikke – uansett hvor hardt en prøver – greie å kartfeste traseen i et område, rett og slett fordi det ikke finnes spor.

Hvordan en kan bruke ulike kilder og metoder til å registrere vegtraseen er vist på de følgende sidene. Ved all registrering må en være kritisk til de opplysningene som kommer inn. Dette gjelder både de opplysningene en får og det en ser ute i terrenget.

A. Forenklet kartskisse som «skjuler» et gammelt vegfar. Prøv å tenk gjennom hvor vegen kan ha gått ved å gjøre bruk av de ulike elementene som er vist på kartet. Tallene som er vist på figuren er forklart i teksten. På den neste figuren (B) er det vist hvor vegen gikk. Delvis etter Asheim 1993. Under figurene følger en beskrivelse av punktene.
B. Her er informasjonen på kartet tolket og både de bevarte og ødelagte delene av vegen er tegnet inn.

1. Det gamle vegfaret går i samme trasé som dagens bygdeveg – fra gårdstun til gårdstun gjennom bygda.
2. Skarpe svinger – særlig der vegen bøyer av for å omgå bratte stigninger – kan være et signal om at vegen tidligere har gått rett fram.
3. Gårdsvegen/stien stopper på kartet, her må terrenget undersøkes for å finne fortsettelsen. I slike tilfeller der deler av vegen er dyrket opp, er det lurt å lete etter spor på begge sider av jordet.
4. Automatisk fredete kulturminner som gravhauger, gravrøyser og andre forhistoriske gravminner kan være en indikasjon på at det har vært en veg i nærheten, men dette stemmer ikke alltid. Er det derimot en kasterøys eller et varp kan en være sikker på at vegen har gått like i nærheten.
5. De gamle hovedvegene ble ofte lagt i grenseskillet mellom gårdene. Bruk kilder som jorskiftekart til å identifisere grensene mellom gårdene og de ulike brukene før de ble utskiftet.
6. Påfallende retningsavvik for skogs- og traktorveger skyldes noen ganger at den nye vegen følger et eldre vegfar mellom «knekkpunktene».
7. Der veglinjen passerer stup og andre terrenghindre og der den bøyer utenom kan det finnes spor etter oppfylling, skjæring eller steinmur.
8. En naturlig passasje mellom bergknauser. Slitasje-

Mange steder går vegen tvers over gårdstunet. Den gamle hovedvegen gikk ofte innom storgardene i bygda. Foto: Ingrid Buck.

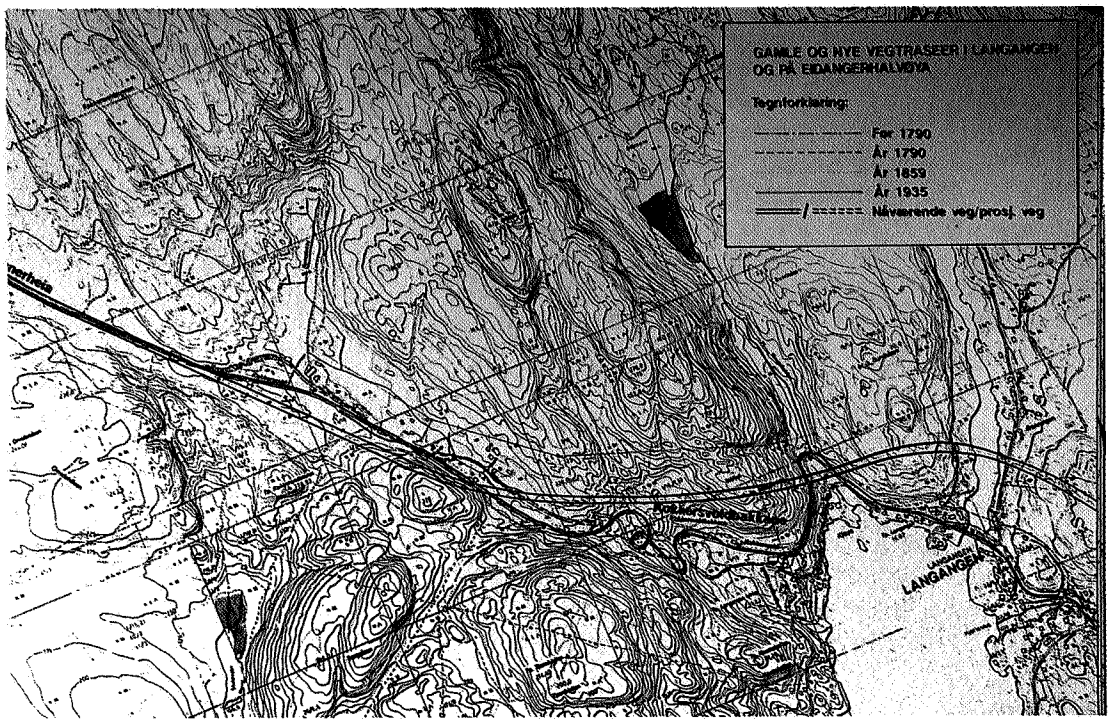
Forstøtningsmur i hellende terreng. Foto: Kari Møyner.

spor og terrengforskjeller kan her stadfeste traseen. Gamle rideveger, stier og tråkk vil vises som slitasjespor i markoverflaten. Disse sporene kan være vanskelig å få øye på hvis ikke stiene er i jevn bruk. Se etter hulvegspor i skråninger.

9. Passering av bekker, elver og myrer er viktige kontrollpunkter. På slike steder kan det være bevart spor i form av brukar, jordfyllinger eller kavler. Stedet kan også være et naturlig vadested. Over myrer kan kavlede veger noen ganger sees som markert fortetning av myrull over kavlene. Vinterveger har ofte gått over myrdrag, men av dem vil lite eller ingenting være bevart.

10. Her kommer vegen til et vann, og har følgelig svingt utenom. Vær oppmerksom på at det kan ha gått en vinterveg over vannet. Vintervegene kan være markert med staker og varder.

På Eidangerhalvøya i Telemark er det registrert fem veger fra forskjellig tid i samme område. Her gjelder det å holde «tunga rett i munnen» når en registrerer. Statens vegvesen Telemark 1989.

Er det flere «generasjoner» veg i samme område bør de registreres. Foto: Kari Møyner.

En nesten skjult steinmur under vegetasjon viser markering av vegen.
Foto: Kari Møyner.

Vegens tilstand

Etter at traseen nå er kartlagt, er tiden kommet for å skaffe seg en detaljert oversikt over hvilken forfatning vegen er i. Start med å få oversikt over framkommelighet, type og standard på vegdekke, bredde, grøfting m.m. Hensikten med å registrere disse elementene er å få et utgangspunkt for å vurdere behov for tilrettelegging. Data merkes av i registreringsskjemaet sammen med andre opplysninger som er kommet fram. Vurder også hvor mye arbeid som må til for å reparere skader. Dersom det ser ut som om vegen må legges om i et parti, må en vurdere hvor den kan legges.

En vegstrekning kan i kvalitet og standard variere fra asfaltert kjøreveg til traktorveg, turveg med «sykkel/ barnevognstandard» eller en sti.

Vegmiljøet

Det er viktig at registreringene også omfatter vegmiljøet som helhet. Naturforekomster og kulturminner langs vegen må kartfestes både med tanke på opplevelsesverdier og betydning for det biologiske mangfoldet. Registreringene vil gi grunnlag for å beskrive eventuelle tiltak i forbindelse med revitalisering av vegen.

Detaljert registrering av vegetasjon langs vegen gjør det mulig å vurdere hva som bør fjernes. I jordbruksområder finner en ofte rester av artsrik, gammel kulturmark langs gamlevegen. Slike områder krever spesiell skjøtsel. Foto: Kari Møyner.

Vegetasjon

Fordi vegetasjonen er en betydningsfull del av vegmiljøet, må disse registreringene være grundige. Rydding og skjøtsel av vegetasjon er oftedet mest synlige tiltaket når de gamle vegene skal istandsettes. For å unngå at viktige kvaliteter går tapt under arbeidet bør registreringen bl.a. belyse:

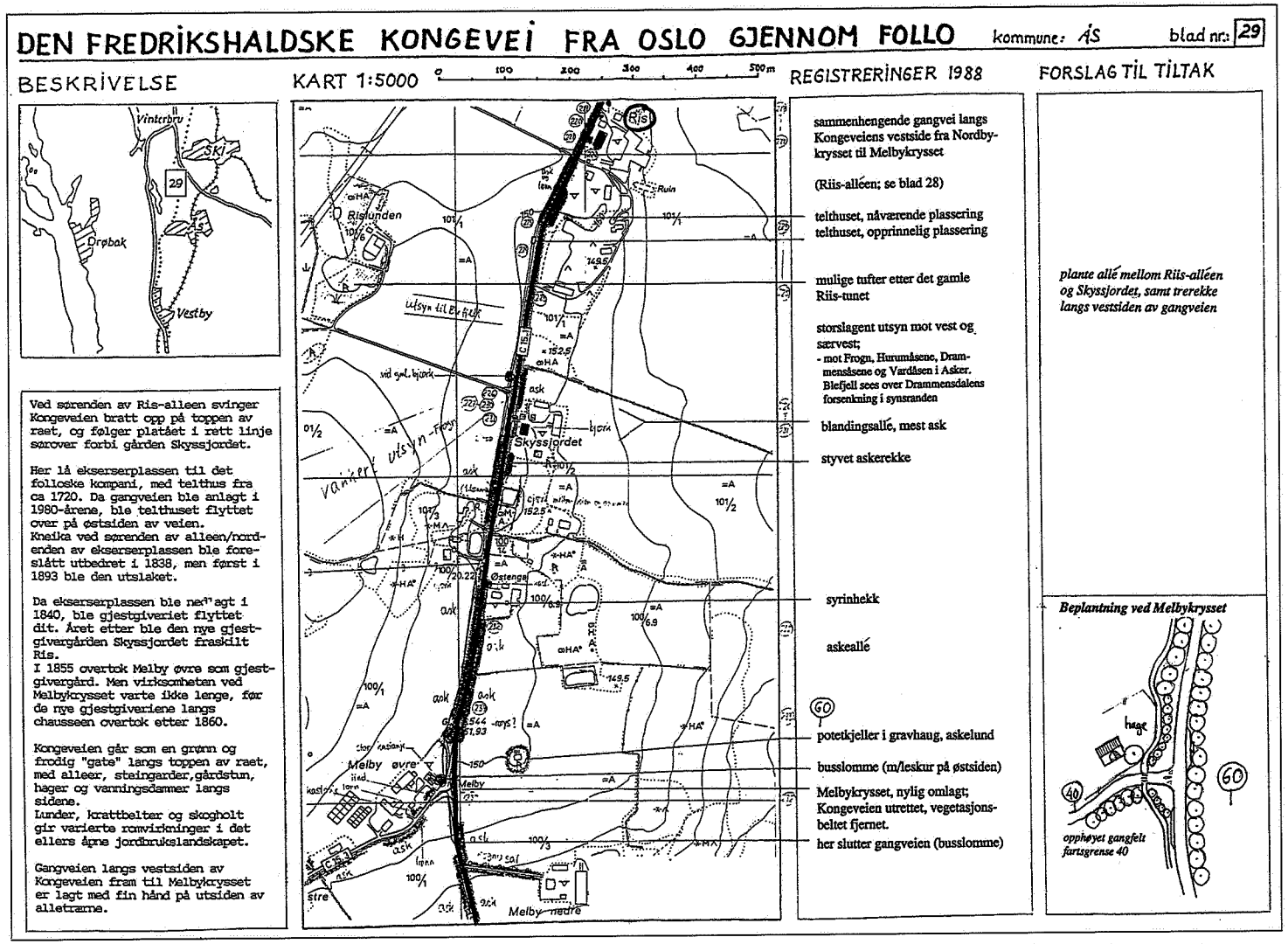
- Gammel kulturmark (beitehager, slåttenger, hagemark).
- Vegetasjonen som formelement (karakteristiske enkelttrær/ klynger og linjer i landskapet som trerekker og alléer eller sammenhengende bryn).
- Vegetasjonen som skjerm mot støy, støv og «visuell støy» (også utsiktspunkter).
- Botanisk verdi (sjeldne planter og plantesamfunn).
- Vegetasjon som leveområde for dyr.

Registrer steinmurer på én eller begge sider av vegen og vurder om det er behov for tiltak. Her er jord i ferd med å sige inn over muren. Bør jord og vegetasjon fjernes? Foto: Kari Møyner.

Vurdering av tiltak

Samtidig som vegen og vegmiljøet registreres bør en klargjøre hvor en ønsker å foreta restaurering og tilrettelegging som etablering av «ny veg» og steder der det eventuelt bør skiltes. Merk av på registreringsskjemaet stedene hvor det er ønskelig eller nødvendig med tiltak. Prioriter tiltakene ut fra økonomi, framdriftsplan og målsettinger for prosjektet. Husk at de tiltakene som prioriteres skal følge prinsipper om naturvennlig tilrettelegging.

Eksempel på utfylt registreringsskjema. Den Fredrikshaldske kongeveg fra Oslo gjennom Follo. Vidar Asheim og Olav Haugdahl har utført registreringene. NLH- Ås 1988.